

ახალი სპარსულიდან ქართულში
შემოსულ ზმნურ ნასესხობათათვის
ON THE VERBAL LOANS BORROWED BY GEORGIAN
FROM NEW PERSIAN

ფატი ანთაძე

Fati Antadze

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: ზმნური ნასესხობები, მარტივი ზმნები,
შედგენილი ზმნები, ნასახელარი ზმნები, ჰიპერკალკი

Keywords: Verbal loans, simple verbs, compound verbs,
denominal verbs, hyper-calque

ახალი სპარსულიდან ქართულში შემოსულ ლექსიკურ ერთეულთა ნაწილი ზმნური ნასესხობებითაა წარმოდგენილი.

დასტურდება მარტივ ზმნათა სესხების მხოლოდ ორი მაგალითი გარკვეული სემანტიკური ცვლილებით: *sänj-idän* 1. „აწონ-დანწვნა“, 2. „შეღარება“, 3. „აწონვა“, 4. „გაზომვა“>ქართული „გა-სინჯ-ვა: სინჯ-ავ-ს“ და *nävärd-idän* 1. „გავლა, გადაღახვა“, 2. „მოგზაურობა, ხეტიალი“>ქართული „ნავარდობ-ა: ნავარდ-ობ-ს“. ამ ზმნათა ანმყოს ფუძის ფორმით სესხება ადასტურებს მოსაზრებას, რომ „ზმნების სესხება ხდება ისე, თითქოს ისინი არსებით სახელებს წარმოადგენდნენ და მსესხებელი ენა მათ ნასახელარ ზმნებად გარდაქმნის“ (Moravcsik, 1978: 111-112).

შედგენილ ზმნებს, რომლებიც სპარსულ ზმნათა უმრავლესობას წარმოადგენენ, ქართული ძირითადად ჰიპერკალკირებით სესხულობს, რაც ზმნის სახელადი ნაწილის უთარგმნელად გადმოტანასა და მხოლოდ ზმნური კომპონენტის თარგმნას გულისხმობს (ანთაძე, 2012:51).

სპარსულიდან ქართულში შემოსული ჰიპერკალკირებული ზმნური ნასესხობები მეტწილად ორკომპონენტიან შედგენილ ზმნათაგან მომდინარეობს, რომელთა ზმნური ელემენტი მარტივი ზმნითაა წარმოდგენილი. იხ. სპარსული *sofre gostärd-än*>ქართული „სუფრ-ის გა-შლ-ა: სუფრა გა-შალ-ა“. დასტურდება წინდებულებიან ზმნურ ელემენტთა შემცველ ეტიმონთაგან მომდინარე ნასესხობებიც, შდრ. სპარსული *sofre bär čid-än*>ქართული „სუფრ-ის ა-ლაგ-ებ-ა: სუფრა ა-ა-ლაგ-ა“.

რიგ ჰიპერკალკთა ეტიმონებად მრავალკომპონენტიანი ზმნები გვევლინება. შდრ. სპარსული *(be-) sär-e eštehä ävärd-än* (მოქმ.)>„იშტა-ზე მო-ყვ-ან-ა“: *xäter-e käsi-rä šekäst-än*>ქართული „ვინმესთვის ხათრ-ის გა-ტეხ-ა: ხათრ-ი გა-უ-ტეხ-ა“.

ხშირად ჰიპერკალკის პარალელურად წარმოდგენილია სინონიმური ვარიანტი ნასახელარი ზმნის სახით, შდრ. სპარ-

სული nešān dā-d-än>ქართული ჰიპერკალკი „ნიშნ-ის მი-ცემ-ა“: ნიშან-ი მი-ს-ც-ა/ნასახელარი ზმნა „ა-ნიშნ-ა“.

რიგი სპარსული ორკომპონენტიანი ზმნებისა ქართულში მხოლოდ ნასახელარი ზმნის ფორმით ადაპტირდება. ამგვარ ნასესხობათა ეტიმოლოგია მეტწილად kār-d-an და šod-an ზმნურ კომპონენტებს შეიცავენ, შდრ. სპარსული fekr kār-d-an>ქართული ფიქრ-ი: ფიქრ-ობ-ს, jām' šod-an(ვნებ.)>ქართული ფიქრ-ი: ფიქრ-ობ-ს. სესხების ადრინდელ ეტაპზე ზოგჯერ გვხვდება ამგვარ ზმნათა ჰიპერკალკირებული ფორმებიც, მაგალითად, შუა საუკუნეების ძეგლებში გვაქვს zābun šod-an>„ძაბუნ ი-ქმნ-ა“ და არა ამჟამინდელი „და-ძაბუნ-დ-ა“(ვნებ.).

დასტურდება ერთი მაგალითი, სადაც მრავალკომპონენტიანი ზმნის ფორმით წარმოდგენილი ფრაზეოლოგიზმი ქართულში ნასახელარ ზმნად გადმოდის: სპარსული mesl-e bot istādān>ქართული გა-ბოტ-ვა: გა-ი-ბოტ-ა.

სპარსულიდან ნასესხებ ზმნებში ეტიმოლოგია პოლისემიური არე უმეტესად შემცირებულია, რიგ შემთხვევებში იცვლება მნიშვნელობაც.

ლიტერატურა:

ანთაძე, ფ. (2012). ზოგიერთი ჰიპერკალკირებული სპარსული ნასესხობის შესახებ ქართულში, „კონსტანტინე ფალავა 90. საიუბილეო კრებული, მიძღვნილი კონსტანტინე ფალავას 90 წლისთავისადმი“, 45-52, თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

Moravcsik, E. (1978). Universals of Language Contact, Universals of Human Language, vol.1, Method and Theory. (eds. Joseph H. Greenberg et al.) Universals of Human Language, vol.1, Method and Theory, 93-122: Stanford University Press.

A significant part of the lexical units borrowed by Georgian from New Persian comprises verbal loans.

There are only two examples of borrowed simple verbs with certain semantic changes: *sänj-id-än* 1. „think over“, 2. „compare“, 3. „weigh“, 4. „measure“>Georgian „*ga-sinj-va: sinj-av-s*“ – 1. „try, taste“, 2. „examine“ and *nävärd-id-än* 1. „pass, overcome“, 2. „travel, wander“>Georgian „*navard-ob-a: navard-ob-s*“ – „frolic, run about“. The borrowing of the present tense forms of these verbs proves the opinion that „if verbs are borrowed, they seem to be borrowed as if they were nouns: the borrowing language employs its means of denominal verbalization to turn the borrowed forms into verbs before using them as such“ (Moravcsik, 1978: 111-112).

Compound verbs, which form the majority of Persian verbs, are borrowed by Georgian chiefly in the form of hyper-calques. This means the transfer of the nominal part of the verb without translation and the translation of the verbal component only (F. Antadze, 2012:51).

The hyper-calqued verbal loans borrowed by Georgian from Persian are mostly compound verbs consisting of two components. The verbal element in this case is represented by simple verbs, for instance, Persian *sofre gostärd-än*>Georgian „*supr-is ga-šl-a: supra ga-šal-a*“ – „spread a table cloth, lay the table“.

The etymons of some hyper-calques are verbs with multiple components, e.g. *xâter-e käsi-râ šekäst-än*>Georgian „*xatr-is ga-ṭex-a: xatr-i ga-u-ṭex-a*“ – „neglect someone's opinion, wish“.

In some cases, there are parallel variants of the hyper-calques represented in the form of denominal verbs, see Persian *nešân dâd-än*>Georgian hyper-calque „*nišn-is mi-cem-a*“: *nišan-i mi-s-c-a*/denominal verb „*a-nišn -a*“ – „give a sign“.

Some of the Persian verbs with two components are adapted in Georgian only in the form of denominal verbs. The etymons of such loans are chiefly based on the verbs *kärd-an* and *šod-an*. For instance, Persian *fekr kärd-an*>Georgian *pikr-i: pikr-ob-s* – „think“,

jäm' šod-an (passive) – „gather“>Georgian še-jam-eb-a: jam-d-eb-a – „summarize“. On the earlier stage of borrowing, the hyper-calques of these verbs were also found. For instance, in the medieval literary monuments we find zäbun šod-an>„zabun i-qmn-a“ instead of the present-day form „da-zabun-d-a“ (passive) – „become feeble“.

There is one example in which a phraseological unit represented by the verb with multiple components is adapted in Georgian in the form of a denominal verb: Persian mesl-e bot istādān – “stand there like a stuffed dummy”>Georgian ga-bot-va: ga -i- bot -a – 1. „spraddle legs“, 2. „be stubborn“.

The polysemantic nature of the etymon is mostly restricted in the verbs borrowed from Persian. In certain cases, the meaning is also changed.

References:

- Antadze, P. (2012).** Zogierti hiperkalkirebuli sparsuli nasesxobis shesaxeb qartulshi[On Certain Hypercalque Persian Loan-words in Georgian]. Konstantine Paghava 90, Jubilee Volume Dedicated to the 90th Anniversary of Birth of Konstantine Paghava, 45-52, Tbilisi : Tbilisi University Press.
- Moravcsik, E. (1978).** Universals of Language Contact, Universals of Human Language, vol.1, Method and Theory. (eds. Joseph H. Greenberg et al.) Universals of Human Language, vol.1, Method and Theory, 93-122: Stanford University Press.